

De utryghedsmæssige konsekvenser af udsathed for kriminalitet i Danmark¹

Rune H. Scherg, post.doc og Anders Ejrnæs, professor MSO, Roskilde universitet

Abstract

This article examines the consequences of victimisation in relation to feeling of safety in Denmark.² Using various statistical models, we address two general questions: First, how do different victimisation patterns affect victims' feelings of safety, and second, how do victims' demographic characteristics modify the consequences of victimisation in relation to feelings of safety. We analyse panel data from the Danish Police's Safety Survey (2014-2018) linked to Danish register data. Although there is an abundance of international research about the victim-fear nexus, there are still gaps in our current understanding of this relationship. First, research on the impact of victimization on feelings of safety is often based on cross-sectional studies, which don't allow for solid causal inferences. Second, potential differences between different groups of victims have not been thoroughly analysed as few studies have had the statistical power to do so. Last, there is a scarcity of Scandinavian studies on the subject. The current article shows that victimization has a consistent effect on feelings of safety. However, the size of the effect is generally moderate and short-lived. The article also demonstrates that the impacts of victimization are disproportionately distributed across different groups of victims.

Keywords

Fear of crime, victims of crime, victimization, panel data, fixed effects

Utryghed, kriminalitetsofre, udsathed for kriminalitet, paneldata og fasteffekt-estimation

1. Title in English: *The impact of victimization on feelings of safety in Denmark*
2. Tak til Merete Monrad, Jonathan Gårdhus, Carina Børgesen samt to anonyme reviewere for værdifulde kommentarer undervejs i udarbejdelsen af artiklen. En særlig tak til Rigspolitiet for adgangen til data fra tryghedsundersøgelsen.

1. Indledning

Bliver folk utrygge af at blive udsat for kriminalitet? Selvom svaret på dette spørgsmål måske synes selvindlysende, så har der i viktimologiske kredse hersket udbredt usikkerhed om svaret på spørgsmålet. Selvom der internationalt efterhånden er skabt solid evidens for, at ofre for kriminalitet *er* mere utrygge end ikke-ofre (jf. Collins, 2016), er det mindre sikkert i hvor høj grad viktimisering *medfører* øget utryghed, og om al kriminalitet er *lige* utryghedsskabende, og om de tryghedsmæssige konsekvenser er *de samme* for alle ofre.

Ofres tryghed og trivsel er højt prioriteret på den politiske dagsorden (Justitsministeriet, 2017, 2018). En forudsætning for at kunne arbejdet kvalificeret i det tryghedsskabende arbejde er en indsigt i, i hvilket omfang viktimisering (dvs. ud-sathed for kriminalitet) påvirker følelsen af utryghed (dvs. den subjektive oplevelse af utryghed). Denne artikel vil adressere to centrale forskningsspørgsmål: *Er der en robust og konsistent sammenhæng mellem viktimisering og utryghed?* og *Er konsekvenserne af viktimisering ensartede eller rammes nogle ofre hårdere end andre?*

Sammenhængen mellem udsathed og utryghed er blevet et af de mest undersøgte spørgsmål i den viktimologiske forskning – blandt andet fordi denne sammenhæng fremstår central i forhold til forståelsen af kriminalitetens omkostninger for individet og samfundet, men også fordi den er central i forhold til placering af tryghedsområdet i det kriminologisk felt (jf. Taylor og Hale, 1986; Skogan, 1987; Ferraro, 1995). Teoretisk har der været en stærk forventning om, at ofre for kriminalitet oplever markant mere utryghed, da viktimisering antages at føre til en øget oplevelse af sårbarhed og kontroltab (Janoff-Bulman og Frieze, 1983; Perloff, 1983), men empiriske studier har imidlertid ikke altid fundet at dette er tilfældet (Ellis, Farrington og Hoskin, 2019, s. 406). På den baggrund er der i den viktimologiske forskningslitteratur blevet rejst tvivl om der faktisk er denne positive sammenhæng mellem at blive udsat for kriminalitet og øget utryghed (se fx DuBow, McCabe og Kaplan, 1979; Hale, 1996; Doran og Burgess, 2012). Denne modsætning mellem de stærke teoretiske forventninger om en sammenhæng, og de forskelligartede empiriske fund har resulteret i formuleringen af det såkaldte 'viktimisering-utryghedsparadoks'. Spørgsmålet er imidlertid, om dette paradoks kan findes i en dansk sammenhæng eller om vi i stedet finder en robust og konsistent sammenhæng mellem at være udsat for kriminalitet og oplevelsen af utryghed.

Når det gælder spørgsmålet om hvilke offergrupper der rammes hårdst af viktimisering, er der konkurrerende perspektiver. På den ene side postulerer belastningsperspektivet, at ofre med få ressourcer og flergangsofre rammes særligt hårdt. På den anden side postulerer resiliens-perspektivet, at erfaringer med modgang i livet – herunder viktimisering – opbygger robusthed, og derfor vil viktimi-

sering ramme fx flergangsofre mindre hårdt end det vil ramme enkelt ofre. I denne artikel vil vi på baggrund af vores empiriske analyser diskutere forklaringskraften af de to perspektiver.

På trods af den store forskningsmæssige fokus, der har været på sammenhængen mellem viktimisering og utryghed, er der stadig en række videnshuller. Der er for det første et grundlæggende behov for flere paneldataundersøgelser til mere præcist at kunne belyse viktimiseringens *isolerede* bidrag til utryghed (jf. Ditton, Chadee og Khan, 2003; Jackson og Gouseti, 2016). Vores studie er unikt i en skandinavisk sammenhæng, idet det som det første anvender paneldata til at analysere de utryghedsmæssige konsekvenser af at blive udsat for kriminalitet. Paneldata kan give et mere retvisende billede af størrelsen af effekten af at være udsat for kriminalitet, fordi man her bedre kan kontrollere for andre karakteristika, der kan påvirke sammenhængen – fx kan man kontrollere for at ofre for kriminalitet måske i forvejen er mere sårbare og derved også mere utrygge.

For det andet så indikerer de blandede forskningsresultater på området, at forbindelsen mellem viktimisering og utryghed kan være præget af uensartede effekter. Hvis vi skal forstå den utryghedsskabende effekt af udsathed for kriminalitet bedre, er det relevant at afdække hvorledes forskellige viktimiseringsmønstre modererer sammenhængen mellem viktimisering og utryghed.

For det tredje er de fleste undersøgelser på området gennemført i de angelsaksiske lande, hvilket rejser spørgsmålet om i hvor høj grad resultaterne på området er overførbare til en skandinavisk kontekst. Vi ved fra komparativ forskning, at viktimiseringens tryghedsmæssige konsekvenser kan variere betydeligt mellem forskellige lande, hvorfor det er centralt at studere spørgsmålet i en skandinavisk kontekst (se fx Kury og Ferdinand, 1998; Abbott og McGrath, 2017; Ejrnæs og Scherg, 2019). Det er disse tre videnshuller, som denne artikel vil udfylde.

Artiklen er struktureret således: Med afsæt i et socialpsykologisk perspektiv på viktimisering som en kritisk livsbegivenhed vil vi spore os ind på forståelsen af viktimiseringens potentielle konsekvenser for utryghed og på den baggrund introducere studiets empiriske fokuspunkter. Derefter præsenteres data, metode og analysedesign, hvorefter analyseresultaterne gennemgås. Slutteligt vil studiets relevans for teori og praksis diskuteres.

2. Viktimisering som en kritisk livsbegivenhed

Socialpsykologien har igennem en lang årrække teoretisk og empirisk behandlet betydningen af negative og kritiske livsbegivenheder for menneskers trivsel og psykiske velfærd, hvorfor denne forskningstradition kan bidrage til forståelsen af viktimiseringens betydning for følelsen af utryghed. Kritiske livsbegivenheder kan

overordnet defineres som »dramatic experiences that have the potential to significantly alter one's social world« (Cairney og Krause, 2008, s. 163). Tilsvarende død i familien, afskedigelse fra jobbet eller alvorlig sygdom kan udsathed for kriminalitet anskues som en kritisk livsbegivenhed. Udsathed for kriminalitet er dog en særlig type kritisk livsbegivenhed, idet den indebærer et straffelovsbrud og en gerningsperson, der med fortsat krænkelse en andens persons legeme eller ejendom (Montada, 1993; Shapland og Hall, 2007). Især 'intentionalitetaspektet' ved udsathed for kriminalitet er et afgørende aspekt, der adskiller denne type kritiske livsbegivenheder fra andre typer såsom fx sygdom og naturkatastrofer (Elklit, 2003).

Konsekvenserne af kritiske livsbegivenheder varierer fra person til person som følge af individuelle forskelle i forhold til modtagelighed overfor hændelsen (den oplevede alvorlighed), de individuelle håndteringsressourcer (fx neutraliserings-teknikker (Agnew, 1985)) samt ikke mindst adgangen til og evne til aktivere hjælp og støtte fra familie, venner og/eller fra myndighederne (Winkel, 1998; Green, Jung og Kane, 2010; Schwarzer og Luszczynska, 2012; Xanthopoulos og Daniel, 2012). Ikke uvæsentligt er desuden mulighederne for at undgå sekundær viktimering i fx retssystemet (Montada, 1993, s. 90-95).

2.1. *Viktimering, sårbarhed og utryghed*

En måde, hvorpå man indenfor viktimologien kan forstå hvorledes en kritisk livsbegivenhed som viktimering kan få betydning for utrygheden findes i *sårbarhedsmodellen*. Sårbarhedsmodellen er i udgangspunktet en generel viktimologisk teori til at forklare utryghed og hovedargumentet heri er, at det er graden af oplevet sårbarhed, som er den afgørende faktor for følelsen af utryghed (Skogan og Maxfield, 1981). Graden af oplevet sårbarhed tænkes her bestemt af tre faktorer: *oplevet viktimeringsrisiko* (dvs. den subjektive vurdering af sandsynligheden for at blive udsat for kriminalitet), *forventninger til konsekvenserne af viktimeringen* (dvs. størrelsesordenen af de negative konsekvenser som en mulig viktimering associeres med) og *oplevelsen af kontrol* (dvs. graden af oplevet kontrol over sandsynligheden for at blive udsat for kriminalitet og de potentielle negative konsekvenser) (Killias, 1990; Jackson, 2009, 2011). Mekanismen hvorigennem viktimering kan påvirke utryghed kan forstås, som den påvirkning viktimeringen har på disse tre dimensioner af den oplevede sårbarhed. Viktimeringsoplevelsen kan i princippet både øge og reducere niveauet af den oplevede sårbarhed afhængigt af hvorledes den påvirker de tre sårbarhedsdimensioner.

På den ene side kan viktimeringsoplevelsen potentielt øge sårbarheden på alle tre dimensioner. Som Jackson og Gouseti (2016, s. 2991) skriver: »The very fact that the event [viktimeringen] has transpired may raise (on average) the

possibility that it could happen again, may make it seem (on average) more difficult to control by the victim because, it has occurred already, and may make the consequences (on average) seem more severe.« Inden for *assumptive world*-perspektivet har man fremhævet, hvorledes viktimiteringsoplevelsen fundamentalt set kan udfordre en grundlæggende antagelse om usårlighed og rokke ved opfattelse af verden som et godt og retfærdigt sted, og på den måde kan få markante negative indvirkninger på offeret (Janoff-Bulman og Frieze, 1983; Perloff, 1983). Viktimiteringsoplevelsen kan således resultere i hvad Lejuene og Alex (1973) har betegnet som en 'sårbarhedsomvendelse', hvor usårlighedsopfattelsen og tilhængen til andre mennesker lider et knæk.

På den anden side kan udsathed for kriminalitet potentielt også reducere utrygheden. Hvis folk i almindelighed er utrygge, fordi de frygter det værste, når de forestiller sig at blive udsat for kriminalitet, kan viktimitering rent faktisk »aid the victim in forming a more realistic assessment of the nature of crime, thereby reducing fear of crime« (jf. Yin 1984 citeret i Skogan, 1987, s. 143). Denne forestilling om at kritiske livsbegivenheder kan have et udviklende potentiale genfindes i dag inden for *adversarial growth*-perspektivet (Updegraff og Taylor, 2000; Schwarzer og Luszczynska, 2012; Shippee, 2012), hvor fokus er på hvorledes (moderat) modgang kan have en gavnlige effekt på trivslen (Seery, Holman og Silver, 2010).

Viktimitering kan således potentielt mindske forventninger til fremtidige konsekvenser (hvis fx hændelsen har haft minimale negative konsekvenser, eller hvis hændelse har givet anledning til tiltag der opleves som konsekvensnedsættende (såsom bedre sikring af kostbare ejendele)). Viktimitering kan potentielt også øge oplevelsen af kontrol, hvis offeret oplever sig i stand til mentalt at takle hændelsen og konkret kan tage nogle forholdsregler, som kan reducere vedkommendes fremtidig viktimiteringsrisiko (fx ved at benytte forskellige sikringsforanstaltninger såsom tyverialarm).

2.2. Viktimiteringens uensartede effekter

Der har i forskningen været fokus på, i hvor høj grad tidligere erfaringer med kritiske livsbegivenheder og ressourcetsvaghed kan have en modererende betydning for effekten af viktimitering, og i forhold hertil er der to konkurrerende perspektiver: et belastningsperspektiv og et resiliens-perspektiv (jf. Ortega og Myles, 1987; Winkel *m.fl.*, 2003).

Belastningsperspektivet

Inden for belastningsperspektivet er det antagelsen, at modgang nedbryder menneskers modstandskraft, hvorfor erfaringer med kritiske livsbegivenheder er en

risikofaktor som forøger de negative effekter af andre kritiske livsbegivenheder. I belastningsperspektivet ligger således en forventning om, at sårbarheder forstærker hinanden. Ortega og Myles (1987, s. 148) har betegnet dette som 'dobbelt fare'-mekanismen (*double jeopardy*) – som betyder, at »individuals occupying more than one devalued status suffer adverse objective or subjective consequences beyond those expected on the basis of their separate statuses«. 'Dobbelt fare'-mekanismen kan således siges at være i spil, hvis én risikofaktor i forhold til utryghed (fx arbejdsløshed) interagerer med og forstærker effekten af en anden risikofaktor (såsom udsathed for kriminalitet). Grunden til at antage denne forstærkende effekt handler grundlæggende om, at personers håndteringsressourcer opbruges, jo flere problemer der skal takles, idet »every stressful life-event depletes available coping resources and thereby increases vulnerability to subsequent stress« (Winkel *m.fl.*, 2003, s. 88). Ud fra et belastningspsykologisk perspektiv kan det således forventes, at de negative effekter af kritiske livsbegivenheder vil stige i takt med at individets håndteringsressourcer opbruges (Winkel *m.fl.*, 2003). Derudover kan en flerhed af negative livsbegivenheder forstærke oplevelsen af en 'uretfærdig' verden og øge ens oplevelse af at have begrænsede muligheder for at undgå eller afværge disse.

Man kan i det perspektiv derfor forvente, at der vil være en stigende 'marginal effekt' af kritiske livsbegivenheder. Man kan således for det første forvente, at for flergangsofre vil den sidste viktimeringsoplevelse have større effekt på utrygheden end den første oplevelse, og for det andet, at de utryghedsmæssige konsekvenser vil være større for mere ressourcetsvage og sårbare ofre, idet de vil have sværere ved at bære eller komme sig over viktimeringsoplevelsen eller være i stand til at reducere deres fremtidige viktimeringsrisiko.

Resiliens-perspektivet

I resiliens-perspektivet er det antagelse, at modgang kan opbygge robusthed. Erfaringer med modgang og negative livsbegivenheder kan således fungere som en beskyttelsesfaktor, der kan dæmpe de negative effekter af fremtidige kritiske livsbegivenheder. For det første kan sådanne erfaringer give et mere realistisk billede af egen sårbarhed, hvorfor man i mindre grad vil lide under 'illusionsbrud' når man (næste gang) rammes af en kritisk livsbegivenhed. For det andet giver kritiske livsbegivenheder mulighed for læring og for at (videre)udvikle håndteringsstrategier, hvilket kan øge ens oplevelse af kontrol. For det tredje kan oplevelsen mobilisere hidtil uudnyttede ressourcer i en selv eller i ens sociale netværk (jf. Updegraff og Taylor, 2000). Erfaringen med 'moderat modgang' kan i det perspektiv gøre en i stand til bedre at takle og håndtere fremtidige kritiske livsbe-

givenheder (Seery, Holman og Silver, 2010; Seery *m.fl.*, 2013) herunder viktimisering (Winkel *m.fl.*, 2003). Man kan ud fra resiliens-perspektivet derfor forvente en faldende 'marginal effekt' af kritiske livsbegivenheder.

Man kan således for det første forvente, at for flergangsofre vil den sidste viktimeringsoplevelse have mindre effekt på utrygheden end den første. For det andet kan man forvente, at den utryghedsskabende effekt af viktimisering vil være mindre for 'ressourcesvage' ofre end for 'ressourcestærke', idet tidligere erfaringer med kritiske livsbegivenheder og modgang såsom arbejdsløshed opbygger robusthed overfor negative livsbegivenheder mere generelt. For det tredje kan man i forlængelse af den ovenfor nævnte sårbarhedsomvendelses-tese forvente, at den utryghedsmæssige effekt af viktimisering er størst, der hvor 'illusionen om usårbarhed' tænkes at bryde – nemlig i overgangen fra ikke at være offer til at blive offer.

Samlet set undersøger vi i dette studie altså hhv. om viktimisering *medfører* øget utryghed og om tidligere erfaringer med kritiske livsbegivenheder og modgang enten øger eller reducerer den utryghedsmæssige effekt af viktimisering.

3. Data og metode

Til at analysere viktimeringens bidrag til utryghed anvendes data fra Dansk politisk tryghedsundersøgelse. Denne undersøgelse er blevet gennemført hvert år siden 2013, og er en repræsentativ spørgeskemaundersøgelse, hvor der opnås svar fra ca. 11.000 personer hvert år, hvilket gør undersøgelsen til den største tilbagevendende tryghedsundersøgelse i Danmark. I nærværende analyse anvendes data fra fem runder af tryghedsundersøgelsen (2014-18). Undersøgelsen er karakteriseret ved, at ca. halvdelen af respondenterne deltager i undersøgelsen i to på hinanden følgende år og i dette studie gøres alene brug af svarene fra disse personer – de såkaldte panelrespondenter. Ved at kombinere fire datasæt af besvarelser fra panelrespondenter fra hhv. 2014-15, 2015-16, 2016-17 og 2017-18 opnås der et samlet paneldatasæt på 27.396 besvarelser.³

3. Stikprøven er udtaget af Danmarks Statistik på baggrund af CPR-registeret. Svarprocenten blandt panelrespondenterne har i gennemsnit været på 52,4 pct. i perioden (2014-2018), hvilket vurderes som en høj svarprocent givet populationen. Da undersøgelsen er designet til at give et præcist billede af situationen i de såkaldte *særligt udsatte boligområder*, er der oversamlet respondenter fra disse områder. Af den grund arbejder vi i de nedenstående analyser med de vægte som Danmarks Statistik har beregnet for hver respondent for at gøre besvarelserne repræsentative for den danske befolkning. Vægtene er beregnet ift. køn, alder, familietype, socioøkonomisk status og herkomst. Samlet set er der dog et uensartet frafald af panelrespondenter ift. ikke-panelrespondenterne, hvilket vægtingen ikke kan korrigere for,

Desuden kobles der registerdata fra Danmarks statistik til spørgeskemadata vedrørende respondenternes demografiske, sociale og økonomiske forhold samt husstandsforhold. Ved at koble registerdata til spørgeskemadata får vi mere valide indikatorer på de mere faktuelle forhold såsom indkomst, uddannelse og arbejdsmarkedsstatus. Pga. missing data i hhv. spørgeskemaundersøgelsen og registrene ender det samlede sample på 27.004 besvarelser.⁴

3.1. Undersøgellesdesign

Langt de fleste undersøgelser af sammenhængen mellem viktimitisering og utryghed har været tværsnitundersøgelser, men allerede i 1970'erne gjorde DuBow *m.fl.* (1979, s. 18) opmærksom på det problematiske heri, idet dette undersøgelsesdesign gør det meget vanskeligt at isolere den utryghedsmæssige effekt af viktimitiseringen. Årsagen til dette er – med en lidt teknisk formulering – at man i tværsnitundersøgelser ikke kan skelne mellem variationen *inden for* personer og *mellem* personer. Derfor vil tværsnitundersøgelser almindeligvis have tendens til at overestimere den utryghedsmæssige effekt af udsathed på utryghed, pga. præeksisterende forskelle mellem ofre og ikke-ofre som det ikke er muligt at kontrollere fuldstændigt for i analyserne. Paneldata – dvs. data indsamlet på de samme individer henover en tidsperiode – er i udgangspunktet langt bedre egnet til at belyse kausale sammenhænge, da den tidsmæssige forskel mellem effekt og årsag er entydig og ikke hviler på en antagelse om en bestemt rækkefølge (Twisk, 2013, s. 1). I tværsnitundersøgelser derimod er der altid mulighed for, at kausaliteten går den anden vej således, »at det især er de mennesker, der med mere eller mindre god grund er ængstelige for at blive udsat for kriminalitet, som faktisk udsættes [for kriminalitet]« (Pedersen, Kyvsgaard og Balvig, 2017, s. 118).

Der er forskellige statistiske metoder til at analysere paneldata (Twisk, 2013; Welling og Klemmensen, 2017). I denne artikel er vi særlig interesseret i viktimitiseringens konsekvenser for utryghed, hvorfor vi foretager en ændringsanalyse –

hvorfor de vægtede panelrespondenter der indgår i analysen, ikke er et helt repræsentativt udsnit af den danske befolkning. De er således generelt bedre stillede ift. indkomst og uddannelse, og i mindre omfang uden beskæftigelse (9,4 pct. versus 10,8 pct.). De er også lidt ældre (gnm. 49,2 år vs. 47,3 år) og i mindre omfang af udenlandsk herkomst (10,3 pct. vs. 12,1 pct.) end befolkningen som helhed. Yderligere information om tryghedsundersøgelsen findes i Rigspolitiets årlige metoderapporter (Rigspolitiet, 2018)

4. De 392 respondenter falder ud af analysen, fordi de på en eller flere af de i analysen anvendte variable har missing værdier i et af de to måleår, fordi der enten ikke er registeroplysninger på dem eller fordi de fx har svaret 'ved ikke' eller 'vil ikke svare' til tryghedsspørgsmålet.

en såkaldt estimering med faste effekter (på engelsk *fixed effect-estimation*). Denne analyse er især velegnet til at belyse effekten af hændelser; og modsat mange andre faktorer der har betydning for personers utryghed – såsom køn eller herkomst der er *tilstande* – er udsathed for kriminalitet en *hændelse*, hvorfor effekten af viktimisering bedst studeres i et longitudinalt design.

Fixed effects-metoden indebærer, at vi analyserer ændringer over tid for det enkelte individ. Vi analyserer således, hvordan ændringer i fx viktimiseringsstatus påvirker ændringer i utryghedsniveauet. Ved at betragte ændringer over tid skabes gode betingelser for at holde alternative faktorer konstante, da vi udover at kontrollere for en række indikatorer (såsom beskæftigelsesstatus) også kan kontrollere for en række *uobserverede* faktorer, der er tidsinvariante inden for det enkelte individ, og som er korrelerede med både den uafhængige og afhængige variabel (fx personlighedstype), som ellers kan påvirke sammenhængen mellem viktimisering og utryghed (Welling og Klemmensen, 2017, s. 156).

Ulempen ved *fixed effect*-metoden er dog, at betydningen af tidsinvariante faktorer (såsom køn og herkomst) ikke kan undersøges (da de ikke ændrer sig over tid), og viktimiseringsens bidrag til utryghed således ikke kan vurderes *vis-à-vis* disse tidsinvariante faktorer. Det giver endvidere også et problem i forhold til at vurdere den utryghedsmæssige konsekvens af viktimisering, når personer har været udsat for kriminalitet i begge tidsperioder (fordi der her heller ikke sker nogle ændringer). Slutteligt så mistes der statistisk styrke i denne form for analyse (Welling og Klemmensen, 2017), så med henblik på at udnytte al den variation, som findes både over tid og på tværs af individer, foretages derfor først en såkaldt *Generalized Estimating Equation* (GEE).

Generalized Estimating Equation (GEE) kan betegnes som en 'niveau- og ændringsanalyse', da den både anvender variation på tværs af individer og variation inden for det enkelte individ over tid. GEE er særlig velegnet til at analysere longitudinale paneldata, da den modsat fx OLS ikke antager uafhængighed mellem observationer (fx mellem individers utryghedsniveau mellem t_1 og t_2), men tværtimod håndterer dette via den specificerede korrelationsstruktur på den afhængige variable (Twisk, 2013). I forlængelse af GEE-analysen laver vi desuden en række *difference-in-difference*-analyser (DID). I vores analyse anvender vi DID-metoden til at belyse hvorledes viktimiseringshistorik har betydning for tryghedsniveauet, idet der således tages højde for, at forskelle i utryghed mellem ofre og ikke-ofre kan skyldes, at personer, der er udsat for kriminalitet, er mere sårbare og derfor som udgangspunkt har et højere utryghedsniveau.

3.2. Variable

Den afhængige variabel, der indikerer borgernes oplevelse af utryghed, bliver målt med følgende spørgsmål til respondenterne: »På en skala fra 1-7, hvor 1 er 'jeg føler mig grundlæggende tryk i mit nabolag' og 7 er 'jeg føler mig grundlæggende utryk i mit nabolag', hvor tryk eller utryk føler du dig så?« Tilsvarende Ladenburg *m.fl.* (2016) behandles variabelen som en skalavariabel i analysen.

De uafhængige variable. Udsathed for kriminalitet er den primære uafhængige variable i studiet. Den er målt via selvindberettet udsathed inden for de sidste 12 måneder i forhold til seks forskellige typer kriminalitet (vold, trusler, chikane/tilråb, indbrud, tyveri og hærværk) i nabolaget.⁵ På basis af svarene blev der konstrueret fire viktimeringsmål: *Viktimeringsstatus*: måles via en dummy-variabel i forhold til om personen har været offer eller ikke-offer. *Viktimeringsomfang*: en skalavariabel der indfanger, hvor mange af de forskellige kriminalitetstyper personen har været udsat for (0 til 6).⁶ *Alvorlighed af viktimering*: Der blev konstrueret to dummy-variable i forhold til kriminalitetstypen, man har været offer for: alvorlig kriminalitet (udsathed for vold, trusler og indbrud) og mindre alvorlig kriminalitet (tilråb/chikane, hærværk og tyveri). Slutteligt er der konstrueret en variabel (*viktimeringshistorik*), som opdeler respondenterne i fire grupper på basis af deres viktimeringsstatus i de to år (T₁ og T₂) de deltog i tryghedsundersøgelsen: Ikke-viktimeret i T₁ og T₂ ('0-0'); viktimeret i T₁, men ikke i T₂ ('1-0'); viktimering i T₂, men ikke i T₁ ('0-1'); viktimeret i både T₁ og i T₂ ('1-1').⁷

Sårbarhedsmarkører. På basis af Skogans (1987) opstillede indikatorer konstrueres en række (justerede) sårbarhedsmarkører langs tre dimensioner: 1) *Isolation*: aleneboende og enlige forsørgere, bopælsstabilitet (mindre end 1 år på bopælen) og udenlandsk herkomst (dvs. 'ikke-dansk (jf. Danmarks Statistiks definition); 2) *Ressourcer*: uddannelsesniveau (antal års uddannelse, z-standardiseret),

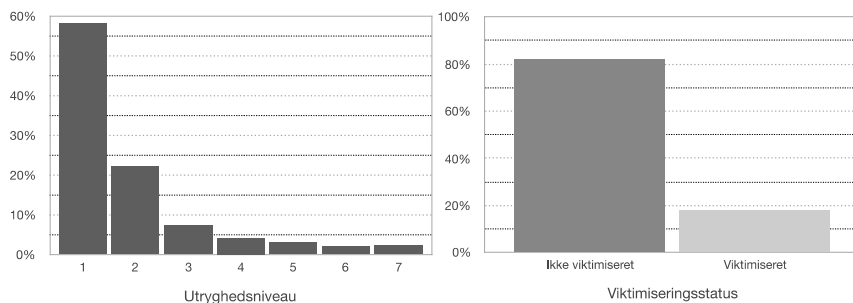
5. Det skal bemærkes, at udsathedsspørgsmålene kun blev stillet til de respondenter, der forinden havde svaret at den pågældende kriminalitetstype forekom i deres nabolag, på nær spørgsmålet vedr. udsathed for hærværk som blev stillet til alle respondenter.
6. Dette mål for viktimeringsomfang indfanger ikke det samlede antal gange en person har været viktimeret, da respondenterne ikke blev spurgt ind til omfanget af viktimering *inden for* hver kriminalitetstype. Derfor bør det her anvendte omfangsmål betragtes som en indikator for det samlede viktimeringsomfang.
7. Pga. karakteren af udsathedsspørgsmålene får de anvendte viktimeringsmål ikke indfanget alle ofre for kriminalitet eller den komplette mængde af kriminalitet de har været udsat for. Teknisk set er vi i vores analyser derfor begrænset til at belyse sammenhængen mellem udsathed for kriminalitet i nabolaget og utryghed (i nabolaget).

uden for beskæftigelse (dummy), indkomstniveau (skala, z-standardiseret);⁸ 3) Fysik: køn (kvinder=1) og alder i år (skala, z-standardiseret).

4. Resultater

Som det ses af frekvensfordelingerne i figur 1, er borgerne i Danmark generelt meget trygge, og kun et mindretal (17,9 pct.) har været udsat for kriminalitet inden for det foregående år. Hvis man benytter den af Rigspolitiets (2018) anvendte operationalisering af utryghed (respondenter der har svaret »5«, »6« og »7«) så viser det sig, at 7,4 pct. af borgerne er utrygge. Mao. er udsathed for kriminalitet betydelig mere udbredt end utryghed, hvilket står i skarp kontrast til den gængse forventning til størrelsesforholdet mellem disse to fænomener (fx Skogan, 1987; Doran og Burgess, 2012).⁹

Figur 1: Fordeling af utryghed og udsathed for kriminalitet i Danmark 2014-2018 (n=27.004).

Tabelnote: Andele beregnet på vægtet data.

8. 'Uden beskæftigelse' er arbejdsløse, kontanthjælpsmodtagere og førtidspensionister, mens personer der er i arbejde, studerende, efterlønsmodtagere og alderspensionister regnes som beskæftigede. Indkomstniveau er den ækvivalerede familieindkomst (»Ækvivadisp-13«) lagt på hver person i familien (jf. Danmarks Statistiks definition). Beskæftigelsesstatus og indkomstniveau for 2018=2017, da registerdata for 2018 ikke var tilgængelig på tidspunktet for databestillingen.
9. En sammenligning af utrygheds- og viktimiseringsniveauet er følsom overfor, hvorledes man operationalisere hhv. utryghed og kriminalitet, men det her fundne mønster ses også i andre danske undersøgelser, hvor der er anvendt andre viktimiserings- og utryghedsmål (se fx Balvig, 2001; Scherg, 2016; Pedersen, Kyvsgaard og Balvig, 2017).

4.1. Niveau- og ændringsanalyse

I model 1 til 3 i tabel 1 (nedenfor) undersøges sammenhængen mellem viktimitisering og utryghed på en række forskellige måder. I den første model analyseres om personer, der har været udsat for kriminalitet inden for det sidste år, er mere utrygge end personer, der ikke har været udsathed for kriminalitet, og modellen viser tydeligt, at ofre er mere utrygge end ikke-ofre. I model II ser vi, at jo mere kriminalitet man som offer har været udsat for, jo mere utryg er man.

Tabel 1: GEE: Model over utryghedsniveauet

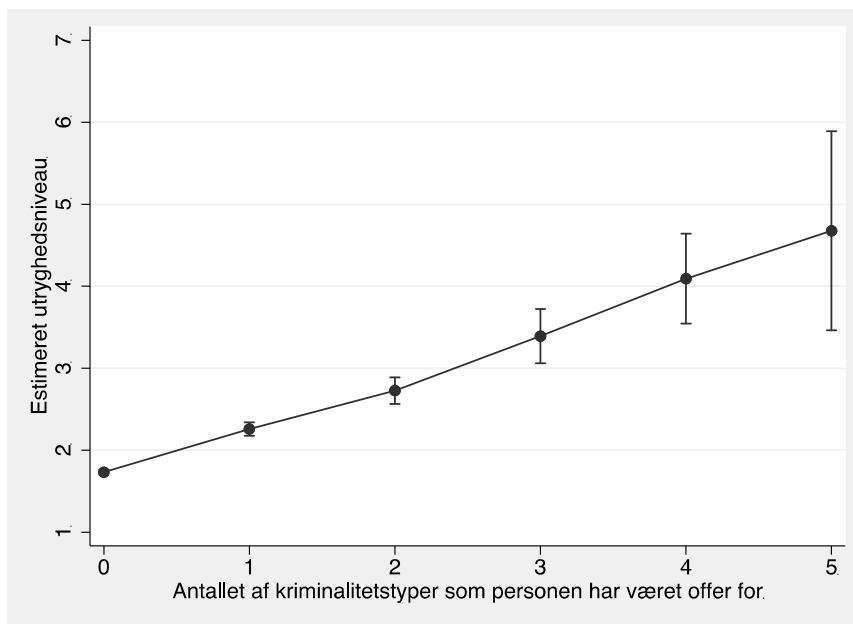
	(I)	(II)	(III)
Kvinde	0,132***	0,136***	0,137***
Alder [#]	-0,0373*	-0,0350*	-0,0379*
Udenlandsk herkomst	0,194**	0,203**	0,205**
Én voksen i husstanden	0,0272	0,0185	0,0229
Bopælsstabilitet	0,00325	0,00246	0,00258
Uddannelsesniveau [#]	-0,0497**	-0,0500**	-0,0492**
Indkomst [#]	0,00363	0,00322	0,00127
Uden beskæftigelse	0,248***	0,235***	0,239***
Offerstatus	0,705***		
Viktimitiseringsomfang		0,525***	
Udsathed for alvorlig kriminalitet			0,739***
Udsathed for mindre alvorlig kriminalitet			0,537***
Konstant	1,756***	1,750***	1,754***
Observationer	27004	27004	27004

Tabelnote: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. Modellerne indeholder desuden dummyvariable for de fire panelsæt. Disse er for overskuelighedens skyld ikke medtaget i tabellen.

[#] Variablen er z-standardiseret (grand mean).

Supplerende analyser (se figur 2 nedenfor) viser de forventede effekter som viktimitiseringsomfanget har på utryghedsniveauet. Det ses for det første, at springet i utryghed mellem ikke-viktimitiseret og viktimitiseret én gang (dvs. mellem 0 og 1) ikke fremstår markant større end springet mellem fx 2 og 3. For det andet ses hverken en tydelig accelererende eller decelererende tryghedsmæssig effekt af omfanget af viktimitisering – sammenhængen fremstår i stedet omtrent lineær.

Figur 2: GEE: Sammenhæng mellem viktimeringsomfang og utryghed (estimerede effekter)¹⁰

I model III i tabel 1 undersøger vi sammenhængen mellem alvorligheden af kriminalitet man har været udsat for og oplevelsen af utryghed. Det fremgår af tabellen, at både personer, der har været udsat for alvorlig og mindre alvorlig kriminalitet, er mere utrygge end personer, der ikke har været udsat for kriminalitet. Supplerende analyser viser endvidere, at den utryghedsskabende effekt forbundet med at være udsat for alvorlig kriminalitet (0,739), er signifikant større end ved udsathed for mindre alvorlig kriminalitet (0,537) ($\chi^2 = 4,86$; $p < 0,05$).

Tabel 1 viser endvidere, at forskellige sårbarhedsindikatorer såsom køn, herkomst, uddannelse og beskæftigelsesstatus også påvirker utrygheden. Dvs. at kvinder, personer med udenlandsk herkomst, lavt uddannede og ikke-beskæftede er mere utrygge. Disse fund er i overensstemmelse med hovedparten af

10. Da kun meget få respondenter har været udsat for seks forskellige kriminalitetstyper, er usikkerheden om estimatet så stort, at de er udeladt af afbildning i figur 2.

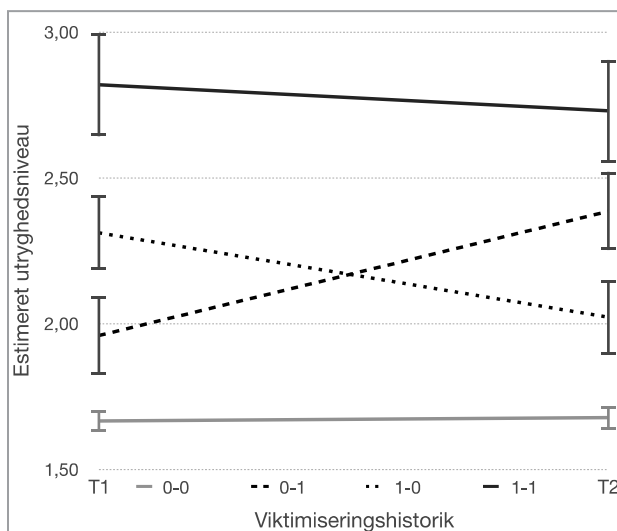
den internationale og nordiske forskning på området (Collins, 2016; Scherg, 2016). Vi ser endvidere, at alder har en lille signifikant negativ effekt på utryghed, hvilket er en smule overraskende, idet man almindeligvis har antaget, at ældre er mere utrygge end yngre (se fx Hale, 1996).

For at kunne belyse viktimiseringshistorikkens betydning for utrygheden laves en række DID-analyser, hvor de personer, der ved begge målinger (T_1 og T_2) ikke har været udsat for kriminalitet (0-0) (den grå linje) er referencegruppen (se figur 3 nedenfor). Hvis vi først ser på de personer der ikke var viktimiseret i T_1 , men var viktimiseret i T_2 (0-1) (den stiplede sorte linje), så ses det, at deres utryghedsniveau øges signifikant. Desuden ses, at de personer der går fra at være viktimiseret til ikke-viktimiseret (1-0) (den prikkede sorte linje) får reduceret deres utryghedsniveau signifikant.¹¹ Dernæst kan man se, at personer der har været udsat for kriminalitet i begge år (1-1) (den sorte linje) har omtrent det samme utryghedsniveau i de to år (det lille fald i utryghedsniveauet er ikke statistisk signifikant).¹²

Slutteligt kan ses aftegningen af 3 grupper som adskiller sig fra hinanden i forhold til deres viktimiserings- og utryghedsprofil: Der er de ikke-viktimiserede (0-0) der har et meget lavt utryghedsniveau; der er de personer som jævnligt udsættes for kriminalitet (1-1) som har et højt utryghedsniveau; og så er der en gruppe som engang imellem udsættes for kriminalitet (hhv. 0-1 og 1-0), hvis utryghedsniveau ligger imellem de to andre grupper.

11. I figur 3 kan det se ud som om, at den tryghedsmæssige effekt ved '0-1' er større end den er ved '1-0'. Supplerende analyser viser dog, at denne forskel ikke er statistisk signifikant ($p=0,183$).
12. Det fremgår af figur 3, at de personer, der i løbet af perioden bliver udsat for kriminalitet (0-1), allerede havde et højere utryghedsniveau ved måling T_1 end '0-0'. Dette forhold er med til at forklare, hvorfor effekten af viktimisering i FE-analysen (se tabel 2) er mindre end den er i GEE-modellen (se tabel 1).

Figur 3: GEE: Estimerede effekter af viktimiteringshistorik på utryghedsniveauet¹³

4.2. Ændringsanalyse: Hovedeffekter

Niveau- og ændringsanalysen (i tabel 1) formår at kaste lys på betydningen af viktimitering på utryghed *vis-à-vis* andre faktorer, men den kan ikke entydigt svare på, om det er udsathed for kriminaliteten, der medfører det øgede utryghedsniveau, eller om det er andre faktorer ud over de inkluderede kontrolvariable, der sammen (eller hver for sig) påvirker utrygheden. For at belyse effekten af viktimitering på utryghed mere grundigt analyseres sammenhængen i en række fixed effekt-modeller.

I model 1 i tabel 2 undersøges, om der er en sammenhæng mellem ændring i viktimiteringsstatus og ændring i utryghedsniveau, og det ses, at en sådan forandring i viktimiteringsstatus hænger sammen med en forandring i tryghedsniveauet på 0,35. I model 2 undersøges, om ændringen i viktimiteringsomfang har en indvirkning på utrygheden, og det ses, at en ændring på én enhed (mere eller mindre) medfører en ændring på 0,26 i utryghedsniveauet. Når vi i model 3 ser på alvorligheden af kriminaliteten, ses det samlet, at ændringer i udsathed for både

13. DID-analyserne er kørt med de samme variable som model I-III i tabel 1.

alvorlig og mindre alvorlig kriminalitet påvirker utrygheden. Supplerende analyser viser endvidere, at den utryghedsskabende effekt ved alvorlig kriminalitet er større end ved mindre alvorlige kriminalitet ($F = 4,98$; $p < 0,05$).¹⁴ Ændringer i sårbarhedsmarkørerne bidrager ikke signifikant til ændringer i utryghedsniveauet.

Tabel 2: Ændringsanalyse: FE-analyse af hovedeffekter på utryghedsniveauet

	(1)	(2)	(3)
Én voksen i husstanden	0,129	0,122	0,128
Bopælsstabilitet	-0,0109	-0,0112	-0,0151
Uddannelsesniveau [#]	-0,136	-0,137	-0,128
Indkomst [#]	0,0590	0,0578	0,0568
Uden beskæftigelse	0,204	0,215	0,207
Offerstatus	0,349***		
Viktimiseringsomfang		0,262***	
Udsathed for mindre alvorlig kriminalitet			0,214***
Udsathed for alvorlig kriminalitet			0,466***
Konstant	1,809***	1,807***	1,812***
Rho	0,59	0,58	0,58
Observationer	27004	27004	27004

Tabelnote: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Modellerne indeholder desuden dummyvariable for de fem undersøgelsesår. Disse er for overskuelighedens skyld ikke medtaget i tabellen.

[#] Variablen er z-standardiseret (grand mean).

4.3. Ændringsanalyse: Interaktionseffekter

De sidste analyser har fokus på hvorvidt viktimiseringens effekter på utrygheden modereres af forskellige sårbarhedsmarkører. Vi undersøger dette i en række analyser, hvor vi tager hensyn til respondenternes viktimiseringshistorik og alvorligheden af den kriminalitet de har været udsat for. Resultaterne af disse analyser er opsummeret i tabel 3, og der tegner sig til et billede, hvor nogle sårbarhedsfakto-

14. For at tjekke robustheden af sammenhængene mellem viktimisering og utryghed blev der lavet separate analyser for respondenterne på basis af deres viktimiseringshistorik. Disse analyser viste også signifikante sammenhænge mellem viktimisering og utryghed, og ligesom ved DID-analyserne (se figur 3) sås også en ikke signifikant tendens til, at effekterne var større ved '0-1' end ved '1-0'.

rer (alder, køn, bopælsstabilitet og udenlandsk herkomst) ser ud til at kunne have en betydning for den utryghedsmæssige effekt af viktimisering.¹⁵

Tabel 3: Ændringsanalyse: FE-analyse af interaktionseffekter på utryghedsniveauet

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Viktimiseringshistorik	Alle re- sponden- ter	'0-1'	'1-0'	Alle re- sponden- ter	'0-1'	'1-0'	Alle re- sponden- ter	'0-1'	'1-0'
Viktimiseringsstatus/ Alvorlighed af vikti- misering	Samlet	Samlet	Samlet	Alvorlig krimina- litet	Alvorlig krimina- litet	Alvorlig krimina- litet	Ikke- alvorlig krimina- litet	Ikke- alvorlig krimina- litet	Ikke- alvorlig krimina- litet
Offerstatus # uden- landsk herkomst		+					+		
Offerstatus # Bopæls- ustabilitet		+			+		+		
Offerstatus # En voksen i husstanden									
Offerstatus # Indkomst									
Offerstatus # Uddannel- sesniveau									
Offerstatus # Uden be- skæftigelse									
Offerstatus # Alder	-	-		-	-				
Offerstatus # Kvinde		-		-	-				

Tabelnote: Tegnene i tabellen angiv fortegnet ved signifikante koefficienter ($p < 0,05$). Modellerne er kørt med forskellige udsnit af respondenter baseret på deres viktimiseringshistorik: Model 1, 4 og 7 er beregnet for alle respondenter dvs. 0-0, 1-1, 1-0 og 0-1, mens model 2, 5 og 8 er beregnet for: 0-1, 0-0 og 1-1. Model 3, 6 og 9 er beregnet for 1-0, 0-0 og 1-1. Modellerne er kørt med samme kontrolvariable som i tabel 2 dog således, at hovedleddene for de inkluderede interaktionseffekter udtages af modellen når de testes.

15. De bagvedliggende tabeller kan rekvireres hos artiklens førsteforfatter eller findes her: (<https://ruc.dk/trygt-offer>). Da der er begrænset variation i de undersøgte sårbarhedsmarkører, foretages interaktionsanalysen alene på 'indgangsværdien'. Det har den konsekvens, at fortolkningen af resultaterne bliver entydig, idet det således alene er den modererende betydning af forskellige sårbarhedsniveauer på sammenhængen mellem viktimisering og utryghed der estimeres i analysen. De forskellige sårbarhedsmarkører er blevet testet i grupper for at lette fortolkningen.

Ser vi på de faktorer, der har en signifikant modererende effekt, så viser analysen, at alder og køn kan have en negativ effekt, hvilket betyder, at udsathed for kriminalitet har en mindre utryghedsskabende effekt jo ældre man er, og hvis man er kvinde (ift. mand). Analysen indikerer, at denne effekt især relatere sig til udsathed for alvorlig kriminalitet. Omvendt forholder det sig med boligstabilitet og udenlandsk herkomst: Her ser vi en positiv effekt, der indikerer, at viktimisering kan have en større utryghedsskabende effekt for personer med udenlandsk herkomst og for personer, der kun har boet kort tid på deres bopæl. Analyserne viser slutteligt, at socioøkonomiske ressourcer i form af indkomst, beskæftigelse og uddannelsesniveau ikke har nogen modererende betydning på den tryghedsmæssige effekt af udsathed for kriminalitet.¹⁶

5. Diskussion

Dette er den første undersøgelse i Skandinavien af sammenhængen mellem viktimisering og utryghed baseret på longitudinelt paneldata. Studiet har vist, at personer der har været udsat for kriminalitet *er* mere utrygge, og at viktimeringsoplevelsen *er* en væsentlig del af forklaringen på denne øgede utryghed. Vi fandt endvidere, at kriminalitet varierer i dets utryghedsskabende effekt, således at udsathed for mere alvorlig kriminalitet er mere utryghedsskabende end mindre alvorlig kriminalitet. Slutteligt fandt vi, at der ser ud til at være forskelle i den utryghedsskabende effekt af viktimisering blandt forskellige offergrupper – fx har viktimisering en kraftigere effekt på personer med kort tid på nuværende bopæl og personer med udenlandsk herkomst, men mindre effekt på kvinder og ældre.

Vi har således for det første fået bekræftet, at der er en robust og konsistent effekt af viktimisering på utryghed, i forhold til:

- *Viktimeringsstatus* (og ændring i viktimeringsstatus)
- *Viktimeringsfrekvens* (og ændring i frekvens)
- *Kriminalitetstype*. Alvorlig kriminalitet (indbrud, vold og trusler) viste sig at være mere utryghedsskabende end mindre alvorlig kriminalitet (hærværk, tyveri og tilråb).

16. Det bemærkes i tabel 3, at der ingen signifikante interaktionseffekter findes ved '1-0'. Det indikerer, at de modererende effekter er stærkest i perioden umiddelbart efter viktimisering og relativt svagere på længere sigt.

Disse resultater bekræfter i vid udstrækning, hvad der er fundet i internationale og nordiske undersøgelser på området (Skogan, 1987; Smith og Hill, 1991; Norris og Kaniasty, 1994; Kury og Ferdinand, 1998; Gale og Coupe, 2005; Shapland og Hall, 2007; Eriksson, 2009; Russo og Roccato, 2010; Brunton-Smith, 2011; Collins, 2016; Scherg, 2016).¹⁷ Vores undersøgelses resultater er baseret på et unikt stort longitudinelt paneldata, hvilket betyder, at vores resultater ikke bare supplerer, men i høj grad underbygger tidligere forskningsfund. Vi kan således med relativ stor sikkerhed konkludere, at der ikke findes et 'viktimiterings-utryghedsparadoks' i Danmark.

I forlængelse af denne konklusion er det dog samtidig væsentligt at vurdere styrken af sammenhængen – altså hvor stor indflydelse udsathed for kriminalitet har på utrygheden. Nyere komparative studier har generelt fundet, at den utryghedsmæssige effekt af viktimitering er relativ lille i de nordiske lande (Abbott og McGrath, 2017; Ejrnæs og Scherg, 2019) og umiddelbart ser den utryghedsmæssige effekt af viktimitering også lille ud her, idet en ændring i viktimiteringsstatus øger utryghed med 0,35 (jf. tabel 2), hvilke svarer til en ændring på 6 procentpoint. En anden måde at vurdere sammenhængens styrke på er ved at se på effektstørrelsen. I dette studie kan effektstørrelsen beregnes til 0,25, hvilket almindeligvis anses som en lille effektstørrelse på det kriminologiske område, men set i forhold til de faktorer, der i øvrigt påvirker utrygheden, er det faktisk en moderat effektstørrelse (se således Collins, 2016).¹⁸

Et interessant fund var endvidere, at mens utrygheden meget tydeligt øgedes i takt med viktimiteringsomfanget inden for et år (jf. figur 2), så var utrygheden dog uforandret for ofre, der havde været udsat i to på hinanden følgende år (jf. figur 3). At der ikke skulle være længerevarende utryghedsmæssige effekter af viktimitering ligger umiddelbart i forlængelse af forskningslitteraturen (Norris og Kaniasty, 1994; Winkel, 1998; Gale og Coupe, 2005; Russo og Roccato, 2010). Men disse tilsyneladende modsatrettede fund kunne dog også indikerer, at der muligvis kan være et robusthedsopbyggende potentiale i udsathed for kriminalitet, således at man bliver mindre følsom over for ny kriminalitet, hvis man forin-

17. Det skal bemærkes, at en række longitudinelle undersøgelser ikke har fundet en signifikant sammenhæng mellem viktimitering og utryghed (Denkers og Winkel, 1998; Winkel, 1998; Ditton, Chadee og Khan, 2003; Winkel *m.fl.*, 2003; Allik og Kearns, 2017) og enkelte studier har ikke fundet, at flergangsofre er mere utrygge end enkelt ofre (Carcach og Mukherjee, 1998; Winkel *m.fl.*, 2003).

18. Se fx <https://www.crimesolutions.gov/GlossaryDetails.aspx?ID=63>

den har være udsat for kriminalitet, men at denne effekt først indtræffer et stykke tid efter viktimisering – fx efter et til to år.

Vender vi blikket mod det andet forskningsspørgsmål, angående de mulige uensartede konsekvenserne af viktimisering, peger resultaterne i forskellig retning. Der viste sig en omtrent lineær sammenhæng mellem udsathedsfrekvens og utryghed (jf. figur 2). Dette indikerer to væsentlige aspekter ved mekanismen bag viktimiseringens utryghedsskabende effekt. For det første indikerer det, at der ikke sker noget ekstraordinært utryghedsskabende i overgangen fra ikke-viktimeret til viktimeret, hvilket modsiger tesen om at der sker en 'sårbarhedsomvendelse' (jf. Lejeune og Alex, 1973). For det andet indikerer det, at der hverken er en faldende eller stigende 'marginal effekt' af viktimisering, som man ville ellers ville forvente inden for hhv. resiliens- og belastningsperspektivet.

I forhold til om sårbarhed har en modererede effekt på konsekvenserne af viktimisering tegner analysen et komplekst billede. For det første fandt vi, tilsvarende Skogan (1987), at ressourcer i form af højere indkomst, længere uddannelse og beskæftigelse ikke har en beskyttende effekt i forhold til effekterne af viktimisering. For det andet fremgik det, at isolationsfaktorer såsom udenlandsk herkomst og kort tid på bopælen kunne øge utrygheden i forbindelse med udsathed for kriminalitet. En mulig forklaring herpå kan være, at disse offergrupper har sværere ved at få mobiliseret hjælp og støtte fra fx netværk eller det offentlige i tilfælde af udsathed for kriminalitet. For det tredje så fremgik det, at køn (kvinde) og højere alder kunne reducere de utryghedsmæssige konsekvenser ved udsathed for kriminalitet – særligt i relation til udsathed for alvorlig kriminalitet. At alder kan have en beskyttende effekt, er også fundet i en anden undersøgelse (Borooah og Carcach, 1997). En mulig forklaring kan være den simple, at ældre har større livserfaring med kritiske begivenheder, hvorfor de har et bedre beredskab i forhold til at takle sådanne hændelser (Schwarzer og Luszczynska, 2012). At det at være kvinde skulle have en beskyttende effekt står i skarp modsætning til den internationale viktimologiske forskning (se fx Borooah og Carcach, 1997; Gale og Coupe, 2005; Abbott og McGrath, 2017). Det er dog velkendt inden for den socialpsykologiske forskning, at kvinder kan være mere modstandsdygtige end mænd overfor kritiske livsbegivenheder (Schwarzer og Luszczynska, 2012). Mere specifikt er det også blevet foreslået, at viktimisering i særlig grad kan underminere mænds selvforståelse som 'usårlige', hvorfor viktimiseringsoplevelsen derfor kan få større utryghedsmæssige konsekvenser for dem (Lejeune og Alex, 1973; Stanko og Hobdell, 1993).

Samlet set giver undersøgelsen således ikke et entydigt svar på om sårbarhed og tidligere erfaringer med kritiske livsbegivenheder fungerer som 'dobbelt fare'-mekanisme og forstærker effekten af viktimisering eller om erfaring med kritiske

livsbegivenheder, kan have en beskyttende effekt i forhold til den utryghedsmæssige konsekvens af viktimitisering. Analyserne lægger i stedet op til et mere differentieret billede af sårbarhedens betydning. Nogle sårbarhedsfaktorer (såsom udenlandsk herkomst og alder) påvirker utrygheden i *samme retning* både mere generelt og specifik i relation til udsathed for kriminalitet, mens andre faktorer såsom køn virker i *forskellig retning* – således er kvinder generelt mere utrygge, men de er samtidig mindre utryghedsmæssigt påvirket af udsathed for kriminalitet.

Hvis vi samlet ser på hvorledes vores fund matcher mønstrene i den internationale forskning så er der nogle forskelle – fx i forhold til effektstørrelsen og tilstedeværelsen/fraværet af moderende faktorer. Disse forskelle kan ikke bare tilskrives forskellig data og analysemetoder, men handler også om, at de utryghedsmæssige effekter af viktimitisering er forskellige i forskellige samfundsmæssige kontekster (se således Kury og Ferdinand, 1998; Abbott og McGrath, 2017; Ejrnæs og Scherg, 2019). I relation hertil kan man overveje, hvorvidt der er specifikke forhold ved den nordiske velfærdsmodel, der kan forklare, at viktimitisering for det første har en relativ begrænset utryghedsmæssig effekt, og for det andet, at viktimitisering – i modsætning til andre lande (se fx Borooah og Carcach, 1997; Abbott og McGrath, 2017) – ser ud til at ramme socioøkonomisk ressourcestærke personer omtrent lige så hårdt som socioøkonomisk ressourcetsvage personer. Vi vil nu skitsere tre mulige forklaringer: kompensation, retssikkerhed og opbygning af handlekapacitet.

Den første forklaring tager udgangspunkt i, at velfærdsstaten har en kompenserende funktion, når negative begivenheder såsom udsathed for kriminalitet indtræffer. Velfærdsstaten kan med dens forskellige offentlige støtte- og hjælpetilbud afbøde nogle af de værste negative konsekvenser ved kritiske livsbegivenheder – såsom viktimitisering – især for de svageste grupper i samfundet (Balvig, 2001; Ejrnæs og Scherg, 2019).

Den anden forklaring tager udgangspunkt i, at den høje tillid til politiet og retssystemet bidrager til at formindske følelsen af sårbarhed, når man som offer møder fx politiet. Ifølge denne forklaring er utrygheden for ofre mindre i et velfungerende retssystem, hvor det er nemt at anmelde kriminalitet, og hvor anmeldelsen bliver taget alvorligt, og hvor ofre ikke mistænkeliggøres eller forskelsbehandles på grund af køn, etnicitet og socialklasse (Balvig, 2001; Ejrnæs og Scherg, 2019).

Den sidste forklaring tager udgangspunkt i, at de nordiske velfærdsstater ikke bare kompenserer borgerne, hvis negative begivenheder indtræffer, men også har en resiliens-opbyggende funktion over et livsforløb. Komparative undersøgelser viser, at de mest trygge lande er dem, hvor der investeres mest i uddannelse, børn

og politikker, der inkluderer sårbare grupper i samfundet (Hummelsheim *m.fl.*, 2011). Argumentet er, at disse velfærds politikker, også bidrager til opbygge borgernes handlekapa- citet og evne til at håndtere kritiske begivenheder. Sagt med andre ord kan velfærdsstaten tilvejebringe sociale og kognitive kompetencer, der kan bidrage til at genvinde kontrollen, når man har været udsat for kriminalitet (Ejrnæs og Scherg, 2019).

5.1. Betydning for praksis

Et naturligt fokus i det tryghedsskabende arbejde er på de personer som har et særligt forhøjet utryghedsniveau (Scherg, 2018), hvorfor det er et praksisrelevant spørgsmål om ofre er mere utrygge end ikke-ofre, og om nogle offergrupper er mere utrygge end andre. Findes der fx ikke nogen forskel mellem forskellige offergrupper, er der således ingen grund til at kanalisere ressourcer henimod tryghedsskabende indsatser over for bestemte offergrupper, men derimod i stedet fastholde fokus på universelle tryghedsskabende tilbud og indsatser (Skogan, 1987; Shapland og Hall, 2007). Selvom der findes særlige støtteordninger til nogle ofre for alvorlig kriminalitet (såsom grov vold og voldtægt), har de offerrettede tilbud i Danmark traditionelt haft karakter af universelle tilbud. Denne undersøgelses resultater understøtter i vid udstrækning denne strategi. På baggrund af nærværende analyser vil det således give mening fortsat at prioritere det brede tryghedsskabende arbejde over for alle ofre, men med et særligt fokus på ofre for alvorlig kriminalitet – både den personfarlige, men også den alvorlige berigelses- kriminalitet (såsom indbrud). Endvidere vil det være relevant at have et særligt fokus på de ofre som inden for et år eller to har været udsat flere gange, idet de absolut set er mere utrygge end enkeltofrene.

I Danmark er der kommet et øget fokus på borgere, der har været udsat for kriminalitet – både i forhold til at hindre sekundær viktimisering i kontakten med politi og retsvæsenet, og et øget fokus på tryghedsskabende indsatser (Justitsministeriet, 2017, 2018; Rigspolitiet, 2017). Selvom lidt ældre komparative data bl.a. har fundet, at der blandt ofre for kriminalitet i Danmark er tilfredshed med de eksisterende hjælpe- og støttetilbud (Van Dijk og Groenhuijsen, 2007) og at tilfredsheden med politiet er høj (Jackson *m.fl.*, 2011), viser en ny undersøgelse alligevel, at 22 pct. af de ofre som har været i kontakt med politiet samlet set var utilfredse med politiet (Justitsministeriets forskningskontor, 2018). Da meget forskning peger på, at politiet har en afgørende rolle for ofres mulighed for at komme sig (Wedlock og Tapley, 2016), er det derfor i høj grad stadig relevant at overveje om politiets betjening og støtte til ofre for kriminalitet er tilstrækkeligt udbygget, målrettet og effektiv – fx i forhold til ofre for alvorlig kriminalitet.

Det er dog ikke bare vigtigt for ofrene, at der eksisterer veludbyggende tilbud om hjælp af social og psykologisk karakter, men også for samfundet som helhed, idet ofre der er trygge og trives, har en betryggende effekt på familie, venner og omgangskreds i bred forstand. Det kan således bidrage til den generelle befolkningens tryghedsfølelse, hvis de utryghedsmæssige konsekvenser ved at blive offer for kriminalitet begrænses mest muligt (Ejrnæs og Scherg, 2019).

Finansiering

Forskningsprojektet, som denne artikel udspringer af, er støttet økonomisk af Offerfonden. Artiklens udførelse, indhold og resultater er alene forfatterens ansvar. De vurderinger og synspunkter, der fremgår af artiklen, er forfatterens egne og deles ikke nødvendigvis af Rådet for Offerfonden.

Litteratur

- Abbott, J. og McGrath, S.A. (2017) »The Effect of Victimization Severity on Perceived Risk of Victimization: Analyses Using an International Sample«, *Victims and Offenders*, 12(4), s. 587-609. <https://doi.org/10.1080/15564886.2016.1208130>
- Agnew, R.S. (1985) »Neutralizing the Impact of Crime«, *Criminal Justice and Behavior*, 12(2), s. 221-239. <https://doi.org/10.1177/0093854885012002005>.
- Allik, M. og Kearns, A. (2017) »'There goes the fear': feelings of safety at home and in the neighborhood: The role of personal, social, and service factors«, *Journal of Community Psychology*, 45(4), s. 543-563. <https://doi.org/10.1002/jcop.21875>
- Balvig, F. (2001) »Kriminaliteten i Danmark – i europæisk perspektiv«, *Juristen*, (7), s. 263-283.
- Borooah, V.K. og Carcach, C.A. (1997) »Crime and fear: Evidence from Australia«, *British Journal of Criminology*, 37(4), s. 635-657. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a014202>.
- Brunton-Smith, I. (2011) »Untangling the relationship between fear of crime and perceptions of disorder: Evidence from a longitudinal study of young people in England and Wales«, *British Journal of Criminology*, 51(6), s. 885-899. <https://doi.org/10.1093/bjc/azr064>
- Cairney, J. og Krause, N. (2008) »Negative life events and age-related decline in mastery: Are older adults more vulnerable to the control-eroding effect of stress?«, *Journals of Gerontology – Social Sciences*, 63B(3), s. 162-170. <https://doi.org/10.1093/geronb/63.3.S162> PMID:18559691.
- Carcach, C. og Mukherjee, S. (1998) »Repeat Victimization in Australia«, *Australian Institute of Criminology Research and Public Policy Series*, (15).
- Collins, R.E. (2016) »Addressing the inconsistencies in fear of crime research: A meta-analytic review«, *Journal of Criminal Justice*, 47, s. 21-31. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2016.06.004>.
- Denkers, A.J.M. og Winkel, F.W. (1998) »Crime victims' well-being and fear in a prospective and longitudinal study«, *International Review of Victimology*, 5(2), s. 141-162. <https://doi.org/10.1177/026975809800500202>

- Van Dijk, J. og Groenhuijsen, M. (2007) »Benchmarking victim policies in the framework of European Union law«, i Walklate, S. (red.) *Handbook of Victims and Victimology*. Cullompton: Willan, s. 363-379.
- Ditton, J., Chadee, D. og Khan, F. (2003) »The stability of global and specific measures of the fear of crime: Results from a two wave trinidadian longitudinal study«, *International Review of Victimology*, 10(1), s. 49-70. <https://doi.org/10.1177/026975800301000103>
- Doran, B.J. og Burgess, M. (2012) *Putting Fear of Crime on the Map. Investigating Perceptions of Crime Using Geographic Information Systems*. New York: Springer (Springer Series on Evidence-Based Crime Policy).
- DuBow, F., McCabe, E. og Kaplan, G. (1979) *Reactions to Crime: A Critical Review of the Literature*. Washington: U.S. Department of Justice.
- Ejmæs, A. og Scherg, R.H. (2019) »How welfare regimes moderates the effects of victimization on feelings of unsafety«, i Eurocrim2019. Ghent.
- Elklit, A. (2003) »Mødet med det onde i et psykotraumatologisk perspektiv«, *Psyke & Logos*, 24(1), s. 152-161.
- Ellis, L., Farrington, D.P. og Hoskin, A.W. (2019) »Crime Victimization and Fear of Crime«, i *Handbook of Crime Correlates*. Academic Press, s. 389-413. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-804417-9.00008-9>. PMID:31886377 PMCid:PMC6920729
- Eriksson, K. (2009) *Otrygghet och segregation Bostadsområdets betydelse för allmänhetens otrygghet och oro för brott*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Ferraro, K.F. (1995) *Fear of crime: Interpreting victimization risk*. Albany: State University of New York Press.
- Gale, J.A. og Coupe, T. (2005) »The behavioural, emotional and psychological effects of street robbery on victims«, *International Review of Victimology*, 12(1), s. 1-22. <https://doi.org/10.1177/026975800501200101>
- Green, D.L., Jung, J.C. og Kane, M.N. (2010) »Coping strategies for victims of crime: Effects of the use of emotion-focused, problem-focused, and avoidance-oriented coping«, *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 20(6), s. 732-743. <https://doi.org/10.1080/10911351003749128>.
- Hale, C. (1996) »Fear of crime: A review of the literature«, *International review of Victimology*, 4, s. 79-150. <https://doi.org/10.1177/026975809600400201>
- Hummelsheim, D. m.fl. (2011) »Social Insecurities and Fear of Crime: A Cross-National Study on the Impact of Welfare State Policies on Crime-related Anxieties«, *European Sociological Review*, 27(3), s. 327-345. <https://doi.org/10.1093/esr/jcq010>.
- Jackson, J. (2009) »A psychological perspective on vulnerability in the fear of crime«, *Psychology Crime & Law*, 15(4), s. 365-390. <https://doi.org/10.1080/10683160802275797>
- Jackson, J. (2011) »Revisiting Risk Sensitivity in the Fear of Crime«, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 48(4), s. 513-537. <https://doi.org/10.1177/0022427810395146>
- Jackson, J. m.fl. (2011) *Trust in justice: Topline results from round 5 of the European Social Survey*. European Social Survey. European Commission.
- Jackson, J. og Gouseti, I. (2016) »Threatened by Violence: Affective and Cognitive Reactions to Violent Victimization«, *Journal of Interpersonal Violence*, 31(18), s. 2987-3016. <https://doi.org/10.1177/0886260515584336>. PMID:25972290

- Janoff-Bulman, R. og Frieze, I.H. (1983) »A Theoretical Perspective for Understanding Reactions to Victimization«, *Journal of Social Issues*, 39(2), s. 1-17.
<https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1983.tb00138.x>
- Justitsministeriet (2017) Politiets møde med borgerne. København: Justitsministeriet.
- Justitsministeriet (2018) Nærhed og tryghed. København: Justitsministeriet.
- Justitsministeriets forskningskontor (2018) Borgernes tilfredshed med politiet. København: Justitsministeriet.
- Killias, M. (1990) »Vulnerability: Towards a better understanding of a key variable in the genesis of fear of crime«, *Violence and victims*, 5(2), s. 97-108.
<https://doi.org/10.1891/0886-6708.5.2.97>. PMID:2278956
- Kury, H. og Ferdinand, T. (1998) »The victim's experience and fear of crime«, *International Review of Victimology*, 5(2), s. 93-140. <https://doi.org/10.1177/026975809800500201>
- Ladenberg, J., Petersen, J.S. og Berger, N.P. (2016) Perceived safety in socially vulnerable neighbourhoods: A combined multilevel and latent class analysis of factors influencing perceived safety. København: KORA.
- Lejeune, R. og Alex, N. (1973) »On Being Mugged: The Event and its Aftermath«, *Urban Life and Culture*, 2(3), s. 259-287. <https://doi.org/10.1177/089124167300200301>
- Montada, L. (1993) »Victimization by Critical life events«, i Bilsky, W., Pfeiffer, C., og Wetzels, P. (red.) *Fear of Crime and Criminal Victimization*. Stuttgart: Ferdinand Enke Verlag, s. 83-98.
- Norris, F.H. og Kaniasty, K. (1994) »Psychological distress following criminal victimization in the general population: Cross-sectional, longitudinal, and prospective analyses«, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 62(1), s. 111-123. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.62.1.111>. PMID:8034813. PMID:8034813
- Ortega, S.T. og Myles, J.L. (1987) »Race and Gender Effects on Fear of Crime: an Interactive Model With Age«, *Criminology*, 25(1), s. 133-152. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1987.tb00792.x>.
- Pedersen, A.B., Kyvsgaard, B. og Balvig, F. (2017) Udsathed for vold og andre former for Kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-2016. København: Justitsministeriet, Københavns Universitet, Det Kriminalpræventive Råd, Rigspolitiet.
- Perloff, L.S. (1983) »Perceptions of vulnerability to victimization«, *Journal of Social Issues*, 39(2), s. 41-61. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1983.tb00140.x>
- Rigspolitiet (2017) Operativ strategi. Politiets indsats på tryghedsområdet 2017-2020. København: Rigspolitiet.
- Rigspolitiet (2018) Politiets Tryghedsundersøgelse 2018. Metoderapport. København: Rigspolitiet.
- Russo, S. og Roccato, M. (2010) »How long does victimization foster fear of crime? A longitudinal study«, *Journal of Community Psychology*, 38(8), s. 960-974.
<https://doi.org/10.1002/jcop.20408>
- Scherg, R.H. (2016) Utrygheden finder sted. En undersøgelse af utryghed ved kriminalitet med særlig fokus på udforskningen af utryghedens rumlige dimensioner og miljømæssige årsager. København: Aalborg Universitetsforlag (Phd thesis).
- Scherg, R.H. (2018) Skræddersyet tryghed. Et situationelt perspektiv på det tryghedsskabende arbejde. København: Det Kriminalpræventive Råd.

- Schwarzer, R. og Luszczynska, A. (2012) »Stressful Life Events«, i Weiner, I.B. m.fl. (red.) *Handbook of psychology, Health psychology*. 2. udg. Wiley, s. 29-56.
<https://doi.org/10.1002/9781118133880.hop209002>
- Seery, M.D. m.fl. (2013) »An Upside to Adversity?: Moderate Cumulative Lifetime Adversity Is Associated With Resilient Responses in the Face of Controlled Stressors«, *Psychological Science*, 24(7), s. 1181-1189. <https://doi.org/10.1177/0956797612469210> PMID:23673992
- Seery, M.D., Holman, E.A. og Silver, R.C. (2010) »Whatever Does Not Kill Us: Cumulative Lifetime Adversity, Vulnerability, and Resilience«, *Journal of Personality and Social Psychology*, 99(6), s. 1025-1041. <https://doi.org/10.1037/a0021344> PMID:20939649
- Shapland, J. og Hall, M. (2007) »What Do We Know About the Effects of Crime on Victims?«, *International Review of Victimology*, 14(2), s. 175-217.
<https://doi.org/10.1177/026975800701400202>
- Shippee, N.D. (2012) »Victimization, Fear of Crime, and Perceived Risk: Testing a Vulnerability Model of Personal Control«, *Sociological Perspectives*, 55(1), s. 117-140.
<https://doi.org/10.1525/sop.2012.55.1.117>
- Skogan, W.G. (1987) »The Impact of Victimization on Fear«, *Crime & Delinquency*, 33(1), s. 135-154. <https://doi.org/10.1177/001128787033001008>
- Skogan, W.G. og Maxfield, M.G. (1981) *Coping with crime: individual and neighborhood reactions*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Smith, L.N. og Hill, G.D. (1991) »Crime and fear of crime«, *Criminal Justice and Behavior*, 18(2), s. 217-239. <https://doi.org/10.1177/0093854891018002009>
- Stanko, E.A. og Hobdell, K. (1993) »Assault on men: Masculinity and Male Victimization«, *British Journal of Criminology*, 33(3), s. 400-415. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a048333>.
- Taylor, R.B. og Hale, M. (1986) »Testing alternative models of fear of crime«, *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 77(1), s. 151-189. <https://doi.org/10.2307/1143593>
- Twisk, J.W.R. (2013) *Applied longitudinal data analysis for epidemiology. A practical guide*. 2. udg. Cambridge: Cambridge University Pres.
- Updegraff, J.A. og Taylor, S.E. (2000) »From vulnerability to growth: Positive and negative effects of stressful life events«, i Harvey, J. og Miller, E. (red.) *Loss and trauma: General and close relationship perspectives*. Philadelphia: Brunner-Routledge, s. 3-28.
- Wedlock, E. og Tapley, J. (2016) *What works in supporting victims of crime: A rapid evidence assessment*. London: Office of the Commissioner for Victims and Witnesses.
- Welling, S. og Klemmensen, R. (2017) »Analyse af paneldata«, i Hussain, M.A. og Lauridsen, J.T. (red.) *Videregående Kvantitative metoder*. København: Samfundslitteratur, s. 149-170.
- Winkel, F.W. (1998) »Fear of crime and criminal victimization: Testing a theory of psychological incapacitation of the 'stressor' based on downward comparison processes«, *British Journal of Criminology*, 38(3), s. 473-484. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a014258>.
- Winkel, F.W. m.fl. (2003) »Repeat criminal victimization and vulnerability for coping failure: A prospective examination of a potential risk factor«, *Psychology, Crime and Law*, 9(1), s. 87-95. <https://doi.org/10.1080/10683160308137>
- Xanthopoulos, M.S. og Daniel, L.C. (2012) »Coping and Social Support«, i Weiner, I.B. m.fl. (red.) *Handbook of psychology, Health psychology*. 2. udg. Wiley, s. 57-78.
<https://doi.org/10.1002/9781118133880.hop209003>. PMID:PMC3510853